

Karabulut, T. (2023). Filistin'e yapılan Yahudi göçleri ve toprak satışı meselesi. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 57-64.

FİLİSTİN'E YAPILAN YAHUDİ GÖÇLERİ VE TOPRAK SATIŞI MESELESİ

Tuğba KARABULUT*

Öz: Filistin Ortadoğu'nun ve dünyanın jeopolitik olarak en önemli konumundadır. Üç semavi dinin çıkış noktası olan, birçok etnik ve dini kökenden insanın bir arada yaşadığı Filistin coğrafyası Yahudilerin inancında vaat edilmiş toprakların bulunduğu Kudüs'ü içinde bulunduran bir bölgedir. Yahudilerin birçok sebeplerle belli bir devletin olmaması ve dünyada başka devletlerin yönetiminde yaşamaları siyasi Siyonizm'in ortaya çıkışıyla birlikte sona ermiştir. Bundan sonra Yahudiler bir devlet kurmak amacıyla Siyonist liderler öncülüğünde özellikle Filistin'e göç etmişlerdir. Bu göçler bölgede yerleşik bulunan Araplarla uzun yıllar sürecek sorunlara sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İngiliz mandası, Yahudi Göçü, Arap-Yahudi çatışmaları.

JEWISH IMMIGRATIONS TO PALESTINE AND ISSUE OF LAND SALES

Abstract: Palestine is located in the most important geopolitical positions of the Middle East and the World. The geography of Palestine, which is birthplace of the three monotheistic religions and where people from many ethnic and religious backgrounds live together, is a region that includes Jerusalem, where the promised land in the faith of Judaism is located. The fact that the Jewish people didn't have a certain state for many reasons and lived under the rule of other states in the World ended with the emergence of political Zionism. After that, Jewish people migrated to Palestine, especially under the leadership of Zionist leaders in order to establish a state. The migrations caused long-lasting problems with the Arabs settlers in the region.

Keywords: Palestine, mandate of England, migration of Jewish, Arab-Jewish conflicts.

Ortadoğu'nun en önemli coğrafyalarından, üç semavi dinin ortaya çıkıp dünyaya yayıldığı ve neredeyse tüm dünya için jeopolitik konumu itibariyle önem arz eden 27.000 km²'lik Filistin coğrafyası, adını M.Ö. 12. yüzyılda buraya gelen Filistlerden¹ almaktadır. Arap yarımadasının konumu, zengin ve bereketli toprakları ve burada ortaya çıkan dinlerin etkisiyle sahip olduğu dini ve stratejik önemi sebebiyle "Arz-ı Mev'ud" (vaat edilmiş toprak), ya da kutsal yer anlamında "Arz-ı Mukaddes" de denilmektedir. Esasen Suriye ile Mısır arasında ve Akdeniz ve Şeria Nehri arasında kalan ve birçok kaynağa göre dünyanın merkezi olarak bilinen bölgeye verilen isimdir (Karaman, 1996, s. 89).

Tarih boyunca işgallere, çatışmalara, zulümlere ve entrikalara maruz kalması, bölgenin bereketli hilal olarak anılan bölgede yer almasından ve her kavmin özellikle Kudüs ve çevresinde bir tarihi geçmişi bulunmasından kaynaklıdır denilebilir. Birçok peygamberi barındıran bir kavim olan İsrail oğullarının burada yaşamış olması, Hz. İsa'nın burada

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, tgb.krblt55@gmail.com

 ORCID ID, s. 0000-0003-0399-500X

¹ İsrail oğulları ile birlikte bölgeye yerleşen Ege kökenli Girit halkına verilen isimdir.

çarmıha gerilmesi ve göklere buradan çekildiğine inanılması ile Hz. Muhammed'in İslamiyet'te çok önemli bir yere sahip olan İsrâ ve Miraca buradan yükselmesi Filistin'i, özellikle Kudüs'ü önemli kılan ve bu kavgalara neden olan en önemli hadiselerdir. Bu çatışmaların en büyük ve en uzun zamanlı olanı ise onları bir araya getiren akrabalık bağları ile geçmişlerinin ortak olması ve yurt kavgaları nedeniyle Arap-Yahudi çatışmalarıdır.

Tarih öncesi çağlardan itibaren çeşitli istilalara maruz kalan bu coğrafya, yukarıda ifade edilen nedenlerden ötürü pek çok göç almıştır. Yahudiler eski çağlardan beri tarihi yurtları olarak inandıkları Filistin'e geri dönüşü siyasi Siyonizm ile birlikte daha da aktif hale getirmişlerdir. Bölgede yaşayan yerleşik Arap halkı ile akrabalık bağları olmasına rağmen dini inanışları, hayat tarzları ve kültürleri tamamen farklı olan iki grubun yani Arapların ve Yahudilerin bu göçlerle başlayan çatışmaları da bu sebeple uzun yıllar sürmüştür.

Eskiden beri burada yaşamış olan Yahudilerin taşkınlıkları ve yönetimlere olan itaatsizlikleri nedeniyle Tanrı tarafından buradan çıkarıldıkları söylenmektedir. Aynı zamanda burayı ele geçiren Asurlular, Babiller ve Romalılar gibi büyük imparatorluklar da aynı sebeplerle Yahudileri buldukları yerlerden sürgün etmişlerdir (Karaman, 1996, s. 90). Filistin'de bulunduğu düşünülen Hz. Süleyman mabedi ve Siyon Tepesi ise Musevi inancında iki önemli mekan olup Yahudilerin Filistin'e geri dönüşlerinde önemli bir konuma sahiptir. Fakat Yahudiler için Filistin'e yani vaat edilmiş topraklara dönüşün amacı başta dini olsa da daha sonra bazı Siyonist Yahudilerin çıkarları ve toplum üzerindeki etkileriyle siyasi bir amaca dönüşmüştür.

Fransa'da ortaya çıkan milliyetçilik hareketleri Yahudilerde Filistin'e göç etme konusunda bilinç oluştururken Siyonist liderlerin siyasi faaliyetleri bu göçlerde istikrar sağlanmasına neden olmuştur. Özellikle bu liderlerden Yahudiler nezdinde "modern Mesih" olarak adlandırılan Theodor Herzl, Yahudi meselesi ile ilgili sürdürdüğü mücadele ile bu konuda en önemli isimlerdendir (Montefiore, 2016, s. 377). Herzl'in Yahudi meselesi ve Siyonizm ile fiilen alakadar olmaya başlaması "Dreyfus Hadisesi" olarak bilinen mesele ile olmuştur. Fransa'da 1894 yılında Fransız ordusunda görevli Yahudi asıllı bir askerın Almanlara casusluk yaptığını ve devlet ve orduyla ilgili gizli bilgileri sızdırdığı haberleri Alfred Dreyfus isimli askerın idamı ile sonuçlanmıştır. Askerın suçsuzluğu sonradan kanıtlanmış ve olayın yalnızca bir antisemitizm hareketi olduğu ortaya çıkmıştır. Avrupa'da meydana gelen bu meşhur Dreyfus Hadisesi Siyonizm'in öncülerinden yalnız birisi olan Theodor Herzl (1860-1904)'i Siyonizm ve Yahudi meseleleriyle daha çok ilgilenmeye sevk etmiştir (Karaman, 2009, s. 329). Ayrıca 1896 yılında Yahudi meselesiyle ilgili yazdığı Der Judenstaat (Yahudi Devleti) kitabı da bu konuda bir kamuoyu oluşturduğundan Yahudi göçlerini hızlandırmıştır (Armaoğlu, 1994, s. 16-17).

1. Yahudi Göçleri ve Nedenleri

Filistin'e yapılan Yahudi göçlerini anlamak için ilk önce Siyonizm'i ve başta Theodor Herzl olmak üzere diğer Siyonist liderlerin Siyonizm davası ile uğraşmaya başlamalarına neden olan hadiseleri anlamak gereklidir.

Siyonizm bir yönü ile türlü sebeplerle tüm dünyada dağınık halde yaşayan (diaspora) Yahudilerin milli bir şuur etrafında toplanmalarını ifade eden (Armaoğlu, 1994, s. 12) dine dayalı bir milliyetçilik olarak tanımlanabilir. İsmi Kudüs'te bulunan Siyon tepesinden alan Siyonizm diaspora Yahudilerini bir araya toplamak ve tüm dünyada ticari kabiliyetleri ve paraları ile söz sahibi olacak bir devlet kurmak isteyen hareketin adıdır.

Avrupa'da 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında Fransa'da başlayan milliyetçilik hareketleri ve Alman Milli Birliği'nin oluşması (1871) Siyonizm'e ve Yahudi göçlerine sebep olan hadiselerdendir (Armaoğlu, 1994, s. 12). Tüm dünyada etkili olan milliyetçilik hareketleri Yahudiler üzerinde çok büyük bir etki göstermiş, Siyonist liderlerin bu yönde etkileri ile Yahudi milletinin bir arada yaşama ve devlet kurma düşüncesi yaygınlaşmıştır.

Yahudiler bir yandan Siyonizm fikri ile organize olurken bunun bir sonucu olarak Avrupa'da antisemitizm hareketi yaygınlaştırılmıştır.

Yahudilerde yaygın olan inanişaya göre Tanrı tarafından vaat edilmiş topraklara yani Kudüs'e (Siyon'a) geri dönüş Yahudilere verilmiş bir sözdür (Montefiore, 2016, s. 378). Bununla bağlantılı olarak Theodor Herzl ise bazı Yahudi cemaatlerine göre bu dönüşü gerçekleştirecek Mesih'tir. Herzl bu konuda Filistin'in hakimiyetini elinde bulunduran Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit ile görüşerek Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulması için izin istemiş ve kendisinden toprak talebinde bulunmuştur. Fakat padişah bunu kabul etmeyerek kendisine Yahudilerin yerleşmeleri için Osmanlı sınırlarından özellikle Doğu bölgesinden yerleşim yerleri teklif etmiştir. Herzl ise hem dini saik hem de politik çıkarlar nedeni ile Yahudi yerleşimi ve devletin kurulması için özellikle Filistin ile ilgilendiğinden padişahın tekliflerine olumlu bir yanıt vermemiştir. Bununla birlikte Siyonist faaliyetlerine hız kesmeden devam etmiştir (Öke, 2018, s. 65; Herzl, 2017, s. 142).

1897'de ilk Siyonist kongresini İsviçre'nin Basel kentinde çoğunluğu Rus olan katılımcılarla toplayan Herzl daha sonra da belirli aralıklarla yapılan bu kongrelerde Yahudilerle alakalı her türlü sorunu kongrelerin başkanı olarak dile getirmiştir. Bunun neticesinde Siyonizm davasını zamanla tüm dünyaya duyurmayı başarmıştır. Yahudi devletin kurulduğunu görmeye ömrü yetmese bile kendisini bu konuda başarılı saymıştır. "Ben Basel'de Yahudi Devletini tesis ettim. Ben bunu bugün yüksek sesle söylesem bütün dünyada bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra, belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır." (Herzl, 2017, s. 129) diyerek bu başarısını dile getirmiştir.

Bu kongreler ve Siyonizm etkisi ile harekete geçen diaspora Yahudileri Aliyah adı verilen kitlesel toplu göçler ile artık Filistin'e dönmeye başlamışlardır. Kelime anlamı yükselmek olan Aliyah basit bir kavim göçü değil, Yahudilerin kendi milli şuurlarının yükseldiği, tüm dünyaya Yahudi varlığını kanıtladıkları bir meydan okuma hareketi olarak tanımlanabilir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşında kaybettiği topraklardan Müslüman ve Yahudi nüfus göç etse de (Tellioglu, 2014: 82) bu göçler Aliyah hareketinde olduğu gibi yönünü sadece Filistin'e değil, daha rahat yaşayabilecekleri dünyanın herhangi bir yerine çevirmiştir.

1880'li yılların başından II. Dünya Savaşı sonlarına kadar beş ayrı göç dalgası gerçekleşmiştir. Yahudilerin yaptığı ilk toplu göçler Doğu Avrupa bölgesinden özellikle Rusya'dan yapılan göçlerdir. 1881 yılında Rus Çarı II. Aleksandr'ın öldürülmesi ile o dönemde 3 milyon Yahudi barındıran Rusya'da zaten halihazırda var olan Yahudi düşmanlığının (antisemitizm) yoğunlaşması ve Rusların Yahudilere yaptığı saldırılar (pogrom) yoğun Yahudi göçüne neden olmuştur (Armaoğlu, 1994, s. 13). 1882-1903 yılları arasında Rusya, Romanya ve Galiçya'dan yaklaşık 30.000 Yahudi Amerika Birleşik Devletleri dâhil birçok yere göç etmiştir. Ayrıca bu sırada Filistin'deki Yahudi nüfusu 9.000 civarındadır (Karaman, 2009, s. 329).

Rusya'da yapılan bu ilk pogromların neticesinde 1881 yılında Odessa'da Hovevei Zion (Siyon Severler/Siyon Aşıkları) adıyla bir dernek kurulmuş, Siyonizm ilk uygulamalarını yapmaya ve diaspora Yahudileri örgütlenmeye başlamıştır. Bu dernek kapsamında Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasına yönelik faaliyetler yürütülmüştür (Herzl, 2017, s. 61; Armaoğlu, 1994, s. 12).

Filistin'e yapılan göçlerle Moşav ismi verilen ilk Yahudi kolonileri kurumuştur. Filistin'de kurulan ilk Moşav 1860 yılında küçük bir yerde kurulan Petah-Tikva'dır. 1909 yılında kurulduğu bilinen ve bugünkü İsrail'in önemli şehirlerinden biri olan Tel-Aviv de yine bu göçler sayesinde kurulduğu düşünülen ilk kolonilerdendir (Armaoğlu, 1994, s. 25). Bu kolonilerin tercih edilme sebebi kıyı bölgeleri olması ve aynı zamanda ulaşımın daha kolay yapılabilmesidir.

1904-1914 yılları arasında çoğunlukla yine Rusya'dan 35-40.000 kişi göç etmiştir. (Karaman, 2009: 329) Bu göçlerde Filistin'e gelen Yahudiler Hayfa, Yafa ve Gazze bölgelerine yerleştiler. Filistin'in hala Osmanlı hakimiyeti altında bulunduğu bu yıllarda Filistin'in nüfusu 60.000'i Yahudi olmak üzere yaklaşık 690.000 kişidir (Bozkurt, 2000, s. 8).

İngiltere'nin Filistin'de mandater devlet olma yolunda faaliyetler gösterdiği 1917-1923 yılları arasında Rusya, Romanya ve Polonya'dan yaklaşık 35.000 Yahudi göç ederek ileride İsrail'in kuruluşunda yer alacak önemli kişiler de bu göçlerle Filistin'e gelmişlerdir. Arap-Yahudi çatışmalarının yaşanmalarına sebep olan bu göçlere mandater devlet İngiltere görünürde sınırlamalar getirmeye çalışsa da Filistin'deki Yahudi nüfusun Araplardan fazla olmasına engel olamamışlardır (Armaoğlu, 2017, s. 133).

1933-1935 yılları arasında Nazi Almanya'sının soykırımından kaçarak Filistin'e göç eden yaklaşık 135.000 Yahudi Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni ve diğer Arap liderlerini daha çok tedirgin ettiği için (Armaoğlu, 2017, s. 133) 1937-1939'da çok şiddetli iç çatışmalar olmuş, Araplardan da Yahudilerden de çok sayıda kayıplar yaşanmıştır. Yahudilere yönelik saldırılara neden olan antisemitizm hareketi Yahudilerin kurtuluş olarak gördüğü Siyonizm'e ve devlet kurma inançlarına daha çok bağlanmalarına neden olmuştur (Oruç, 2010, s. 19).

Filistin'e yapılan göçlerin yıldan yıla artmasıyla şiddetlenen Arap-Yahudi çatışmalarını durdurmak amacıyla bu göçler baştan beri yasaklanmış ve engellenmeye çalışılmışsa da bu konuda başarılı olunamamıştır. Osmanlı vatandaşı olmayan kaçak göçmen Yahudilerin geldiği limanlara getirilen geçiş yasakları rüşvet ve müsahahalarla görmezden gelindiği için göçler engellenememiştir (Tellioglu, 2014, s. 107).

Bütün bu gelişmelerin sonucunda Filistin bölgesinde Yahudi nüfus 470.000'e yükselirken 11 Mayıs 1942'de Dünya Siyonist Organizasyonun aldığı kararla Yahudilere sınırsız göç hakkı getiren ve Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını resmi hale getiren "Biltmore Programı" isimli belge onaylanmıştır (Armaoğlu, 1994, s. 63).

2. Yahudilere Toprak Satışı Meselesi

Osmanlı Devleti'nde özellikle Tanzimat'tan önce yabancılara yapılan toprak satışı yok denecek kadar azdır. Fakat Tanzimat'tan sonra bu tür toprak satışlarına rastlanmaya başlamıştır. Osmanlı tebaası olan Müslüman ve Hristiyanlar kolaylıkla arazi satın alabilirken tebaa olsa dahi Yahudilerin Osmanlı topraklarından satın alması yasaktı. (Bouazi, 2011: 92) 19. yüzyıl sonlarında hala Osmanlı toprağı olan Filistin'de bir Yahudi'nin toprak alabilmesi ve Yahudi yurdu kurabilmeleri için öncelikle Osmanlı padişahından izin almaları gerekiyordu (Öke, 2018, s. 65).

Sultan II. Abdülhamit Herzl'in Siyonist faaliyetleri neticesinde Yahudilerin Filistin'deki amaçlarını anlamış ve o bölgeden Yahudilerin toprak satın almasını, oraya yerleşmelerini ve siyasi organizasyonlarda bulunmalarını iradesiyle yasaklamıştır. Aynı zamanda İslam halifeliği makamında olan sultanın tebaasının huzuru ve güvenliğini sağlamak, potansiyel Arap-Yahudi çatışmalarına engel olmak ve üç semavi dinin kutsal beldesinin bulunduğu coğrafyanın bütünlüğünü korumak için Yahudilerin toprak alımlarına ve iskanlarına müsaade etmemiştir. Fakat siyasi organizasyonlarla yaptırılan göçler nedeniyle nüfusun artmasıyla birlikte toprak satışlarında da ciddi oranda artışlar yaşanmıştır (Altunbeğ Turgut, 2015, s. 49-50).

Kudüs ve çevresinde bu yasaklara uyan, Yahudiler adına tapu intikali yapmak istemeyen memurların yabancı sefirler ve Siyonist liderler tarafından şikayet edildiği görülmektedir. Burada ki arazilerin çoğunun miri arazi (devlete ait) olması sebebiyle satışının mümkün olduğu yönünde ki ısrarları ile bazı satışlar gerçekleşmiştir (Tellioglu, 2014, s. 100-101) Öte yandan bazı devlet memurlarının rüşvet karşılığında yasakları görmezden geldikleri

gibi Siyonist liderler alımında sıkıntı yaşadıkları arazilere değerinin kat kat üzerinde ücret ödeyerek de bu sorunu rahatça ortadan kaldırebiliyorlardı.

Osmanlı Devleti tarafından Filistin'deki vatandaşları ile yabancılara özellikle Yahudilere topraklarını satmaları konusunda yasak getirilmişti. Bu konuda arazi satışlarını denetlemek amacıyla bazı kurumlar kurularak denetleme yapılıyordu. Yüksek İslam Meclisi, Ümmet Sandığı gibi kurum ve kuruluşların denetlemesine rağmen Yahudiler mülk sahibi Araplardan bir şekilde topraklarını alabilmişlerdir (Altunbeğ Turgut, 2015, s. 49-50). Toprağını satanlara ve ya satılmasında yardımcı olanlara ulema tarafından bu tedbirler kapsamında o kişinin küfre girdiğine dair fetvalar verilmesi de paranın karşısında her zaman işe yaramamıştır.

Bütün yasaklara rağmen gayri resmi satışlar yapılıyor ve Yahudiler yavaş yavaş da olsa kendilerine ait arazileri çoğaltıyorlardı. Kendilerinin mülk sahibi olmaları yasak olduğundan bu satışlar çeşitli yöntemlerle yapılıyordu. Mesela Osmanlı vatandaşı kimseler adına arazilerin satışı yapılarak daha sonradan tekrar alan Yahudi'ye devri sağlanıyordu. Başka bir yöntem ise toprak sahibinin ölmesi halinde varisinin küçük yaşta olması sebebiyle kanunsuz yollara başvurularak arazinin satın alınmasıydı. Zengin Siyonist bankerlerin mülk sahibi Arapları kendilerine borçlandırmaları ve borçlarını ödeyememeleri halinde de topraklarına ve oturdukları evlere zorla el koymaları ile de birçok toprak ele geçirmişlerdir. Ayrıca evrak işlemlerinde yapılan hilelerle de satışlar gerçekleştirilmiştir (Tellioglu, 2014, s. 106).

Osmanlı Devleti'nde Yahudilere arazi satışıyla ilgili kanun ve nizamnamelerin eksiklikleri ve bu kanunların memurlar tarafından tam anlaşılması ve bazı memurların da kendi başına rüşvetle hareket etmesi bu arazilerin el değiştirmesini kolaylaştırmıştır. (Erkan, 2015: 120) Yani yasaklara rağmen toprak satışının ve alımının en önemli nedeni bürokrasinin uygulanmasındaki sıkıntılardır. Bir Yahudi bu yollardan birisiyle Filistin'de bir araziye satın almışsa o satış iptal edilir ve arazi Osmanlı tebaası olan birine satılırdı. Örneğin Kudüs Silvan köyünde bir Müslüman Osmanlı tebaası bir Yahudi'ye tarlasını satmış bu Yahudi ise tarlasını İngiliz bir Yahudi doktora satmıştı. 1846 yılında bu satış çıkan bir kararla kanuna aykırı olduğu için iptal edilmiştir (Bouazi, 2011, s. 93).

Yahudilerin Filistin'de toprak elde etmelerinde ki en önemli isimlerden olan Baron Edmund de Rothschild'dır. Birçok Yahudinin toprak meselesini para ile çözen Rothchild arazi alımlarında diğer Yahudilerin karşılaştıkları engellerle çok fazla karşılaşmamıştır. Bunun nedeni Rothschild'ın Osmanlı dış borçlanmasında önemli bir yere sahip olmasıdır (Tellioglu, 2014, s. 144-145) Yine Siyonizm'in öncü isimlerinden olan Moses Montefiore de Filistin'de Yahudi yerleşimciler için mahalleler kurulmasına öncülük etmiştir (Abdülkadir, 2020, s. 206).

3. Göçlerin Sonuçları

Filistin'e yapılan Yahudi göçleri devletler ve yerleşik halk nezdinde pek çok tepkilere neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini korumak istemesi ve İngiliz yönetiminin buradaki çıkarları ile Birinci Dünya Savaşının seyri sonucunda bölge karışmaya başlamıştır. Yüzyıllardır burada yaşayan, atalarından kalma evleri ve arazileri olan yerleşik Araplar ise kendilerine yapılan haksızlığa ses çıkarmak için bölgeye gelen Yahudilerle şiddetli çatışmalar yaşamışlardır (Armaoğlu, 1994: 39). Kendilerine vaat edilmiş topraklara geri dönüş yapan Yahudiler ise çoğu zaman bölgede yaşayan yerleşik halkın hakkını gözetmeden sadece buraya yerleşme amacını taşımışlardır (Öke, 2018, s. 39). Arapların çoğu zaman yaşadıkları yerlerden zor kullanarak çıkarılması ve Siyonistlerin kışkırtmaları neticesinde bir arada yaşamaları mümkün olmamıştır.

Sultan II. Abdülhamit'in yasaklamasına rağmen onun döneminde de ondan sonra da Yahudilere arazi satışları devam etmiştir. İttihat ve Terakki cemiyetinin Padişah Abdülhamit'i tahttan indirmeleri ile Siyonistler amacına ulaşmış, kendilerine toprak satışları ve göçler

konusunda izin verilmişti. Çok geçmeden ülkenin huzurunu ve iç karışıklıkları gerekçe göstererek bu uygulamalardan vazgeçen İttihatçılar göç ve toprak meselesini daha karışık bir hale getirmişlerdir. Özellikle 31 Mart Vakasından sonra azınlıklar bağımsızlık ve Osmanlı Devleti'nden ayrılmaya yönelik faaliyetlerini artırmışlardır. Bunun yanında Siyonistlerin Filistin'de koloni kurmaya yönelik çabaları da planlı bir şekilde devam etmiştir (Karaman, 2009, s. 330). Nitekim bundan sonra Yahudi devletinin kurulması için yapılan çalışmalar daha da hız kazanacaktır.

Filistin'in mandater devleti olan İngiltere bir yandan bu göçleri ve burada kurulacak Yahudi devletini teşvik ederken diğer yandan da bölgenin düzenini sağlamaya çalışmıştır. Göçlere ve Yahudi devletine en önemli ve büyük destekleri İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un 2 Kasım 1917 tarihinde Lord Rothschild'e hitaben yazdığı "Balfour Deklarasyonu" isimli deklarasyondur (Tunç Yaşar, vd., 2010, s. 53). Bu deklarasyon Yahudilere Filistin'de ulusal bir vatan temini konusunda İngiltere'nin çok önemli desteğini sağlamıştır. Eskiden beri burada yaşayan Müslüman, Hristiyan ve Yahudiler üzerinde üçüncü bir devlet olarak Filistin'i yönetmeye çalışan İngiltere bu süreçte ekonomik olarak sıkıntılar yaşamıştır. Fakat bu konuda İngiltere stratejik çıkarları nedeniyle bölgede söz sahibi olmayı ve her türlü şartlara rağmen buranın yönetimini istemiştir. İngiltere'nin Filistin meselesini önemsemesinin stratejik çıkarlardan başka sebepleri de vardır. Bu sebeplerden bir tanesi Fransa ve İngiltere arasında 16 Mayıs 1916 tarihinde imzalanan Sykes-Picot antlaşmasının Fransızlar açısından geçerliliğinden şüphe edilmesidir. Savaşta yıkılan Çarlık Rusya'nın yeni yönetiminin savaştan çekilmesini önlemek için Siyonizm'i kullanmak da İngilizler açısından oldukça önemlidir. Bir başka sebep ise Almanya'ya karşı Alman Siyonistleri kullanmaktır (Kasalak, 2016, s. 67-68). Önemli sebeplerden bir diğeri de dini nedenlerdir. Hristiyanlara göre Mesih Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne dönmesi ve İncil'in yeniden yeryüzüne yayılması için yerine getirilmesi gereken şartlardan birisi Yahudilerin Filistin'e geri dönmesi ve orada eski İsrail Krallığı'nın kurulmasıdır (Mac Donald, 2002: 611). Bu nedenlerle Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için özellikle manda idaresinde ellerinden geleni yapmışlardır. Arap liderler ve Siyonist Yahudiler ile birbirlerinden habersiz işbirliği yapan İngiltere ileride meydana gelebilecek bu çatışmaları düşünmeksizin iki grubu da desteklemekten (Karaman, 2009, s. 330), Siyonizme ve Yahudi devletinin kurulmasına öncülük etmekten geri durmamışlardır.

Osmanlı idaresinin yukarıda sayılan nedenlerden ötürü toprak satışını engelleyememesi Siyonizm'e karşı Arap milli hareketinin oluşmasına sebep olmuştur. Buna karşılık olarak artan Arap ve Yahudi milliyetçiliği beraberinde yoğun çatışmaları da getirmiştir. Yahudi devletinin kurulmasının ilk adımı sayılan İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Balfour tarafından ilan edilen Balfour Deklarasyonu ile Filistin'in bir Yahudi yurdu haline gelmesi onaylanmıştır (Armaoğlu, 1994, s. 32). Bu hadiseden sonra Siyonistlerin hedeflerine giden yolda en önemli adım atılmış olmakla birlikte Filistin Arapları bu bildirinin yayınlanmasının ne demek olduğunu anlayarak ilk günden itibaren direnmeye başlamışlardır. Fakat bu deklarasyonda ve o döneme ait diğer kaynaklarda Araplardan söz edilmemesi ve devletler nezdinde onların durumunun ne olacağının hiç söz konusu edilmemesi dikkat çeken bir durumdur.

Bu göçlerin sonucunda Arap tarafından da Yahudi taraflarından da yurtlarını ve evlerini korumak amacıyla direniş grupları tarafından gelen saldırılarla birçok kayıplar yaşanmıştır. 1920-1933 yılları arasında şiddetli mahalli çatışmalar olurken, 1933'te Almanya'da Nazi Partisinin başa geçmesiyle yoğunlaşan Siyonizm hareketi ve artan göçlerle bu çatışmalar daha da şiddetlenmiştir (Armaoğlu, 1994, s. 39-40).

Kudüs'te bulunan, Müslümanlar ve Yahudiler için önem arz eden Burak Duvarı ile ilgili 1929'lu yıllarda başlayan olaylar da göçlerin sonucunda verilen tepkilerdendir. Manda yönetiminin yetersiz kaldığının göstergesi olan Burak (Ağlama) Duvarı olayları Arap ve

Yahudi düşmanlığının önemli temel nedenlerindedir. Yahudilerin dua ettikleri, eski devletleri için yas tuttukları bir mekân olan Ağlama duvarının Müslümanlar için önemi ise Hz. Peygamber'in İsrâ yürüyüşünden sonra miraca yükselirken atını bağladığına inanılan duvar olmasıdır. Manda yönetiminde duvar vakıf olarak kullanılmış Yahudilere de Müslümanlara da ziyaret izni verilmiştir. Fakat İngiliz yönetiminin duvarda ibadet eden kadın ve erkeklerin ayrılmasına izin vermemesi ile Yahudiler tarafından protesto gösterileri başlamıştır. İngiliz polisinin bölgeye müdahalesi ile çıkan çatışmalarda taraftarlardan 113 Yahudi, 116 Arap ölmüştür (Cleveland, 2008, s. 284).

Sonuç

Arap, Yahudi, Hristiyan ve daha birçok etnik ve dini kökenden insanın bir arada yaşadığı Filistin coğrafyası diaspora Yahudilerinin buraya göç etmeleriyle birlikte karışıklıklar yaşamaya başlamıştır. Tüm dünya Yahudilerinin siyasi Siyonizm'in etkisi ile buraya geri dönmeye ve yerleşmeye başlaması ile İngilizlerin bölgedeki çıkarları yaşanan meseleleri öncekinden daha çıkmaz hale getirmiştir. 19. Yüzyılın başlarında tüm dünyada yaygınlaşan milliyetçilik hareketleri ile birlikte Yahudiler arasında da dine dayalı bir milliyetçilik şuuru oluşmuştur. Bu sayede tüm dünyada dağınık halde bulunan Yahudilerin çoğunluğunun siyasi Siyonizm çatısı altında bir araya gelerek Filistin'de bir Yahudi Devleti kurma fikirlerini artırmıştır.

Osmanlı Devleti Yahudilerin Filistin'de kurmak istedikleri devleti onaylamamış ve bununla alakalı toprak satışını ve göçleri yasaklamıştır. İttihat ve Terakki üyelerinin Osmanlı'da yönetimi ele geçirmesi ile göç yasakları kalkmıştı. Göç ve toprak meselesi ile bölgede çıkan karışıklıkları bastırmak için geri getirilmeye çalışılan yasaklar çözüme sebep olmamıştır. Birçok isyana sebep olan olayları İngilizlerin müdahalesi de bitirememiştir. Fakat bu isyanlar ve çatışmalar uluslararası alanda İngiliz mandasının statüsü ve gücünün sorgulanmasına da yol açmıştır.

Filistin'deki mülk sahibi Arapların topraklarını her türlü yasaklara rağmen büyük ücretler karşılığında kaçak Yahudi göçmenlere satmaları Yahudilerin elinde bulunan arazileri genişletmiştir. Böylece Yahudiler kutsal kitapları Tevrat'ta kendilerine vaat edildiğine inandıkları topraklarına yerleşmeye başlamışlardır.

Tüm dünyada başka milletlerle birlikte yaşayan Yahudilerin bu milletlerle zaman zaman yaşadıkları sıkıntılar yaptıkları taşkınlıklar, kültür farklılıkları ve yaşam biçimleri sebebiyledir. Bu davranışlarının neticesinde de türlü baskılara ve toplumdaki dışlanmalara maruz kalmakla birlikte buldukları toplumlardan göçe zorlanmışlardır. Günümüzde dahi etkisi devam eden ve hala çözüme ulaştırılamamış olan Filistin ve Yahudi meselesinin kökeni bu göçlere dayanmaktadır.

Kaynakça

- Abdülkadir, M. H. (2020). *Osmanlı hilafetinin sonu Arapların felaketi 1875-1925*. Ark Kitapları.
- Altunbeğ, C. (2015). *Ortadoğu ve Filistin (1920-1949)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Armaoğlu, F. (2017). *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*. Timaş Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1994). *Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bouazı, B. (2011). *19. yüzyılda Filistin'de arazi satışları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Bozkurt, C. (2000). *Türk kamuoyunda Filistin problemi (1929-1939)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Choueiri, Y. M. (2005). *Ortadoğu tarihi*. İnkılap Yayınları.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi*. Agora Kitaplığı.

- Erkan, A. (2015). *Osmanlıların son döneminde (1840-1920) Filistin'de yabancılar ile Yahudilerin toprak mülkiyeti* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Herzl, T. (2017). *Siyonizm'in ve İsrail'in kurucusu Theodor Herzl hatıraları*. Boğaziçi Yayınları.
- Karaman, M. L. (1996). Filistin. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 13, 89-103.
- Karaman, M. L. (2009). Siyonizm. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 329-335.
- Lewis, B. (2005). *Ortadoğu: İki bin yıllık Ortadoğu tarihi*. (Çev. Selan Y. Kölay). Arkadaş Yayıncılık.
- Mac Donald, W. *Kutsal kitap yorumu yeni antlaşma serisi II*. Yeni Avrasya Yayınları.
- Montefiore, S. S. (2016). *Kudüs bir şehrin biyografisi*. Pegasus Yayınları.
- Öke, M. K. (2018). *Siyonizm ve Filistin sorunu (1880-1923)*. Timaş Yayınları.
- Oruç, S. (2010). *Filistin halkının parçalanmışlığı: Hamas El-Fetih çatışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Tellioglu, Ö. (2014). *Filistin' Musevi göçü (1880-1914)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Tunç Yaşar, F. vd. (2010). *Siyonizm düşünden işgal gerçeğine Filistin*. İHH Araştırma Yayınları Birimi.